

GRIGORAȘ DINICU

ȘI BUCUREȘTII LĂUTARILOR DE ALTĂDATĂ

Paul Editions

Capitolul I

VIOARA DE PE DULAP

Dulapul era înalt și băiețelul, scund. Ca să poată vedea ce e pe el, se iți în vârful ghetelor lui cârpăcite, moștenite de la unul din frații săi mai mari.

În casa plină de copii a lăutarului Ion Dinicu, zis Ionică, hainele și încălțăminte treceau de la unul la altul, sub privirea protectoare a mamei. Cel care le prelua stătea pironit, în timp ce era gătit cu ele, fără să îndrăznească să se uite în oglindă. Putea să întâlnească acolo o momâie, fiindcă hainele pe care abia le îmbrăcase nu împrumutaseră încă nimic din ființa trupului său. Ar fi vrut să se zbată și să fugă, dar știa că orice împotrivire e de prisos, astfel că își pironia, bosumflat, ochii în podea. Mama îi zâmbea însă cu duioșie, trăgându-l de haină, ca să-i netezească cutele. Părea atât de mulțumită, încât celui îmbrăcat în felul acesta în veșmintele de pripas îi mai venea inima la loc. Privea chiondriș spre oglinda în cadră argintie, în timp ce maică-sa, nemișcată, îl măsura de la câțiva pași, din cap până-n picioare, iar surorile își făceau, de după ușă, semne cu cotul și chicoteau.

Grigoraș și-a venit repede în fire după acest ceremonial vestimentar, obișnuit până și în casele mai înstărite. Simțea hainele străine luându-i în stăpânire ființa și bănuia că lucrurile se petrec pretutindeni la fel cu veniții mai pe urmă.

Începuse chiar să se deprindă cu ele și să-i fie dragi, pentru că nu-l stinghereau defel și nici prea rău nu-i veneau. Abia când se iți înaintea dulapului, lungindu-și gâtul ca să crească spre înălțimea mobilei, simți că îl taie pantalonașii și că, pe la subțiori, cusătura mânecilor stă să se destrame. Încercă o altă mișcare, dar hainele și vârsta îl țineau departe de ceea ce râvnea.

— Ce faci, ștregarule? – îl iscodi maică-sa, care, de pe canapeaua unde ședea cu un șal de lână în jurul șoldurilor, se amuza de eforturile băiatului.

— Vreau să văd – răspuse, cu o blândă apăsare în glas, Grigoraș.

— Și, mă rog, ce-ai vrea să vezi?

— Vioara! – răspuse copilul, arătând cu degetul instrumentul de pe dulap, rătăcit acolo cine știe când și prin ce împrejurare.

Se aflau pe dulapul din sufragerie, în movile înalte până-n tavan, o mulțime de lucruri prăfuite, legate în sfori sau aruncate la întâmplare, care nu mai foloseau nimănui la nimic, dar care ar fi meritat o explorare amănunțită din partea copilului. Pe el însă nu-l atrăgea, din toată grămada aceea acoperită cu pânze de păianjen, decât vioara.

Era un instrument vechi, cu lemnul crăpat ca obrazul moșnegilor. Rămăseseră pe el doar două mațe, cum li se mai spunea strunelor în mahala, celelalte plesniseră mai de mult, în zăngănitul sticlăriei din casă. Fusesse cândva a lui Angheluș Dinicu, muscalagiu neîntrecut și, în ceasurile scurte de răgaz între ai săi, violonist de ocazie. Elena Dinicu își aducea aminte cum, la o vârstă asemănătoare cu aceea pe care o avea acum Grigoraș, alegea singură, dintr-un săculeț de aba, boabele de fasole pentru naiul tatălui său. Trebuia aflate cele mai rotunde și de câte ori găsea una scotea strigăte de bucurie. Se simțea o persoană foarte importantă în timpul acestei ocupații. Angheluș îi mulțumea pentru

osteneală, strecurând boabele de fasole în buzunarul din dreapta al vestei lui, fiindcă avea nevoie de ele, seara, prin cafenelele sau grădinile unde cânta cu taraful său. Lumea de pe la mesele pline cu rubiniu în ulcele amuțea de îndată ce muscalagiul prindea să împartă boabele uscate în țevile naiului său, ca să cânte o „Ciocârlie”, o chindie sau un râuleț, transformând localul, prin trilurile lui, într-un zăvoi cu mierle. Veacuri nenumărate răsunau în muzica aceasta, și oamenii păreau să-și amintească, parcă printr-o perdea de ceață strălucitoare, de ele. După ce isprăvea de cântat, mușteriii băteau mult timp din palme și din picioare; nu-i trecuse nici unuia prin cap că se pot scoate din nai astfel de sunete limpezi, asemănătoare cu cele pe care le fac gărlițele trecând pe lângă trestii înfiorate.

De multe ori, Angheluș se înapoia acasă spre sfârșitul nopții, povestind nevestei sale că lumea din cafeneaua cu negură de mahorcă de la Podul Calicilor, unde cânta pe vremea aceea, își ieșise parcă din fire ascultându-i naiul. Până și lui i se păruse că boabele ar vrea să spargă țevile instrumentului, prefăcându-se într-un roi de albine zvâpăiate, care zumzăie în stupul lor, gata să năvălească afară.

Elena Dinicu își privi băiatul, care împlinise de curând șase ani, dar în trăsăturile tăcute ale feței lui se deslușea, de pe acum, marea lui asemănare cu Angheluș. I se păru chiar să descopere, în felul cum își strângea buzele și își îmbina sprâncenele într-o încruntare gânditoare, cusurul încăpățănării tatălui ei. Lăsă ciorapii de cârpit din mână, se ridică în foșnet de rochie, aruncă o privire copilului și, luând vioara de pe dulap, i-o dădu fără să spună ceva.

Grigoraș văzuse destule viori până atunci, pe acelea ale fraților săi Năstase și Vasile bunăoară, în mână însă nu ținuse niciuna. Stătea acum împietrit, strângând cu putere la piept instrumentul, nu ca pe un obiect neînsuflețit, ci ca pe-o ființă vie. Încruntarea de pe fruntea lui se prefăcu

LIBRIS | We know books

deodată într-o expresie de poftă și lăcomie, pe care maicăsa n-o mai văzu, fiindcă el se ascunse repede într-un colț al odăii. Aruncă o privire în jur, ca să se convingă că nu-l spionează de dincolo vreuna dintre surori. Dar ele se aflau în grădinița din dosul casei, așa că se lungi pe covor, cu vioara culcată de-a curmezișul pe piept.

Îi pipăi mai întâi conturul, gâtul și capul răsucit ca o cochilie de melc. După ce îi fixă astfel marginile, mută instrumentul de pe piept lângă obrazul său, cum fac fetele cu păpușile pe care le alintă. I se păru că răsare din cutia viorii o nelămurită mișunare, ca un vârtej pe adâncul apelor.

Stătu astfel câteva clipe, cu inima tremurând de emoție, și clipele acestea i se părură ceasuri. Sfâșiat de dorul de a cânta, pe care i-l sădiseră în suflet strămoșii săi lăutari și i-l deșteptaseră muzicile ce răsunau până noaptea târziu în mahalaua Scaune, prinse să acordeze cele două strune, muiate de neîntrebuințare.

Cum să cânți însă dintr-o vioară fără toate strunele pe ea și, mai ales, cum să cânți fără arcuș?

Grigoraș ciupi îngândurat o strună, își lipi o ureche de vioara acoperită cu un strat de praf albicios; fibrele lemnului vuiră încă mult timp, vibrația pierind în susurul teilor de pe strada Caimatei, nu departe de rondul unde, peste câțiva ani, avea să i se ridice statuie lui Rosetti sau Ruset, cum îi spunea poporul.

Cartierul lăutarilor bucureșteni, străbătut încă de gârlița Bucurescioara, era plin de tei și castani, din care vântul scotea sunete unduioase. Grigoraș le tradusese pe limba lui în silabe muzicale, pe care le repeta, în sinea sa, ca pe o poezie: mur, mur, miro, miro, miro, miro. Și iar mur, mur, mur, miro, miro, miro. Sunetele acestea se schimbau toamna, când teii își pierdeau frunza în răcoarea umedă a aburilor călători. Vântul trezea atunci acoperișurile, trântea porțile uitate deschise, se încurca în copacii care își dădeau ghiont

cu crengile și prindeau să vâjâie, peste noapte, întocmai ca strunele de pe violoncelul unchiului Mitică.

Cum stătea culcat pe covor, cu vioara pe piept, ascultând trăncănitul monoton al pendulei, un zâmbet lumină ochii copilului, fiindcă revăzu, în închipuire, chipul lui Dimitrie Dinicu, fratele mai mare al maică-sii. Se atașase de dânsul mai mult decât de ceilalți unchi ai săi, muzicanți și ei, deoarece el părea să-i priceapă gândurile, vrăjindu-l cu poveștile lui. Ele stârneau în Grigoraș o pățimașă tulburare, dorința de a ajunge și el odată artist, la fel ca tatăl său și ca bunicii săi, ca toate umbrele din care aflase că se trage și ale căror oase putreziseră de mult în pământ.

Unchiul Mitică știa întâmplări nemaipomenite din viața familiei Dinicilor, prin labirintul căreia părea că-și găsește propriul drum, Cunoștea o sumedenie de lucruri: și despre marii făuritori de viori din timpurile mai vechi, cărora le spunea lutieri. Ei trăiseră, uniți într-o breaslă puternică și stimată în tot Apusul, la Cremona, oraș răsărit în câmpia râului Po, bătută de vânturile Lombardiei, unde câțiva dintre lutierii mai vestiți fabricaseră o puzderie de viori, viole și violoncele. Ele aveau spatele de paltin, pântecul din lemn de brad, gâtul încrustat uneori cu boboțe și crengi de sidex și erau colorate în toate nuanțele, de la galbenul pergamutei, la castaniul roșcat al frunzei de viță sau cafeniul stins al mierii arse. Cele mai bune, vreo trei mii la număr, ieșiseră din mâinile lui Antonio Stradivari; în cutia celor ce-i erau pe plac, messer Antonio lipise câte un bilet, scriind pe el în latinește *Fecit in aeternitatem*, adică făcut ca să dureze o veșnicie, după ce se iscălea. Viorile, înăuntrul cărora se găsea câte o astfel de etichetă, cu semnul de mână ca o plesnătură de bici al meșterului, păreau vii și se povestea că pe aceea a lui Paganini, coarda sol s-a rupt, așa cum se rupe o inimă îndurerată, chiar în clipa când stăpânul ei și-a dat duhul.

Povestind toate acestea și altele multe, Dimitrie Dinicu

se aprindea, poate fiindcă simțea că un suflet iubitor și iubit se află lângă el, sorbindu-i fiecare cuvânt. Povestea, de parcă ar fi fost chiar el acolo, cum își chinuia ochii Giuseppe Guarneri, zis del Gesu, ca să dreagă, în temnița unde fusese azvârlit de stăpânitorii austrieci ai Italiei, vioara pe care i-o făcuse lui Tartini. Lucra mai mult noaptea, când nu-l stinghereau paznicii, la licărul slab al stelelor lunecat printre gratiile ferestrei. Adesea îl cuprindea spaima îngrozitoare că ar putea încremeni înainte ca vioara să fie reparată. Nu moartea sa îl înfricoșa, ci moartea obiectului făurit de degetele lui iscusite pentru un artist fără seamăn. Grigoraș suferea că nu-i poate veni în ajutor și ochii i se umpleau de lacrimi. Își uita durerea abia când, în domoala depănare a povestirii, visa să țină și el, într-o bună zi, în mâini o vioară asemănătoare. Inima și-o simțea străbătută de o bucurie pe care abia putea s-o stăpânească. Dormea agitat câteva nopți la rând după vizitele unchiului Mitică; vorbea, striga sau râdea în somn, îngrozind-o pe maică-sa și provocând ironiile surorilor sale, Profira și Alexandrina. El le disprețuia, deoarece, deși mai mari decât dânsul, nici una nu se pricepea la muzică. De multe ori îl cuprindea mânia împotriva lor, nu atât pentru că își băteau joc de el, ci pentru că i se părea o prostie vrednică de plâns că nu învățau să cânte la vreun instrument. La mesele de seară, în jurul sticlei încinse a lămpii, ascultându-le sporovăind nimicurile lor personale sau prilejurile de flecăreală în cartier, i se păreau niște ființe străine, pe care le deplângea în sinea lui.

Trecuse mult timp de când sta întins pe covor, cu vioara pe piept, ascultând tonul grav al strunelor ciupite. Măinile și trupul îi ardeau de o bucurie nelămurită, simțind tonurile înfipite în inima lui, de unde i se împrăștia în tot corpul, umplându-l de o forță ce se îngrămădea uriașă. În liniștea din jur era gata să ațipească de murmurul prelung al strunelor, când zgomotul ușii de la intrare îl făcu să tresară. Întoarse

capul și îl văzu pe unchiul Mitică scoțându-și pălăria înaltă și cu fundul rotund. O așeză pe o etajeră, aruncă mănușile în ea și puse pe masa de alături bastonul.

— Bună seara la toată lumea – zise el cu voie bună. Ce fac copiii?

— Cine-i mai vede de când s-a dres vremea? Singur Grigore îmi mai ține de urât – răspunse soră-sa.

— Mult timp n-o să-ți țină nici el; curând îl dai la școala de la Sfântu' Ilie.

— Să-ți fac o cafeluță – se offeri Elena Dinicu.

În timp ce ea aprindea o lampă pe masă, Grigoraș încercă să ascundă vioara, puțin cam necăjit că fusese surprins cu ea în brațe. Dar după câteva clipe își uită necazul și, rezemându-și bărbia în palmă, se ghemui pe canapeaua din sufragerie, lângă Dimitrie Dinicu, cu ochii pironiți asupra lui.

Ce izvor de delectări era pentru copil fiecare vizită a fratelui mamei sale! E adevărat că toate povestirile lui semănau între ele și că niciuna nu era prea lungă, dar mintea lui Grigoraș aluneca, ascultându-le, pe un povârniș de basm, unde țâșneau din pământ cobzari, scripcari, naiști, țambalagii și tarafuri întregi. I se părea că-i vede, îmbrăcați în caftane multicolore, defilând în alaiurile domnești de pe Podul Beilicului, unde cântau aprins din instrumentele lor, sub steagurile din stofă de Damasc în formă de insigne militare, priviți de obștea târgoveților, încolonați în suita marelui armaș, care întâmpina odinioară pe Vodă, la sosirea lui, lângă mănăstirea Văcăreștilor, urmat, după sutele de lăutari, de trâmbițele, suiurile și sacagii orașului cu sacalele lor. Tarafurile se bucurau, pare-se, de oarecare cinste, odată ce numai în urma lor veneau slujbașii mari ai vistieriei, logofeții, pitarii și clucerii, în sfârșit, beizadelele, adică coconii domnitorului, dacă îi avea. Toate acestea Grigoraș le știa pe dinafară, fiindcă le auzise de atâtea ori, încât pe retina lui aluneca, parcă într-o vedenie a trecutului, chiar și careta

domnească, legănându-se în sunetele alăutelor și cobzelor, cu geamurile ei de cristal, trasă de șase cai și dată cu lac pe dinafară. Pe capră, vizitiii îmbrăcați în diferite culori erau și ei țigani, la fel ca lăutarii din fruntea alaiului, la fel ca tatăl său, ca maică-sa, ca frații și surorile sale, ca unchiul Mitică și ca el însuși.

Grigoraș știa ce înseamnă tusea seacă cu care unchiul Mitică își dregea glasul. Tuși și de astă-dată, cercetând din coada ochiului vioara rămasă pe covor.

— Măine am să-ți aduc strune noi și-o să le punem împreună la vioară - zise el, cu o umbră de zâmbet pe obrazu-i proaspăt bărbierit. A fost a bunicului tău, Angheluș; el nu s-a prea folosit de ea, odată ce i s-a părut că sunetele naiului seamănă, mai curând decât ale viorii, cu zborul rândunicii care se îmbată de soare. Vioara a moștenit-o Angheluș de la tatăl său, Costache Dinicu, care o primise cadou de la Grigore Ghica Vodă. Costache a fost rob al domnitorului, dar acesta l-a slobozit și l-a răsfățat ca pe un cocon, pentru felul cum știa să cânte. El purta giubele, la fel ca boierii timpului, și vioara, care costase multe parale, i-o ținea Vodă la vistieria păzită de arnăuți cu hangere și pistoale la brâu. Era așa de priceput, încât se cruceau până și oaspeții străini de la curtea domnească de măiestria lui. Când musafirii dansau în sunetele tarafului său, se ridicau nori de praf din dușumelele de parchet, iar sobele de teracotă se mișcau parcă și ele. Boierii bătrâni clătinau atunci din cap, zicând: „Unul ca dânsul a vrăjit-o pe englezoaica Lady Craven”. Ea umblase în țară la sfârșitul sutei a optsprezecea și se minunase de marea înzestrare a lăutarilor noștri. Însă când capelmaistrul Johann Strauss l-a auzit pe Costache cum cântă, i-a spus, făcând o plecăciune galantă, *maestro!*

— Nici bunica n-a fost însă mai prejos de el - interveni cu o privire semeață Elena Dinicu.

— Soția lui Costache a fost nu numai de o frumusețe

LIBRIS | We know books

rară, ci și foarte isteată – confirmă fratele ei. Legase prietenie apropiată cu multe boieroaice, știind a se face plăcută și folositoare dudușelor și cuconetului de la curte. Se pricepea, ca nimeni alta pe vremea aceea, să scoată, cu un fir de mătase subțire, părul ce creștea anapoda pe obrazul doamnelor și al domnișoarelor. Era așa de dibace în această îndeletnicire cosmeticească, încât nu producea pacientelor sale nicio durere, și pielea obrazului nu se roșea, nici nu se bășica după îngrijirile date de ea. Ungea fețele simandicoase cu vin profir și le învelea ca pe niște prunci, în scutece încălzite pe țigla. Cucoanele străluceau la baluri, ca botforii proaspăt lustruiți, după ce treceau prin mâinile ei. Pe Costache, care se tot fudulea că știe atâtea cântece și jocuri pentru orice împrejurare, că nu le mai ține minte numărul, soția sa îl amuțea cu întrebarea: „Dar tu-mi știi cumva șirul și numărul borcanelor cu pomadă, al sticlulețelor de unsori, al sertărașelor cu izmă, buruieni și ierburi de leac sau câte fire de mătase se află în fiecare cutioară de-a mea?”. Costache tăcea, surâzând molcom, de parcă i-ar fi citit popa o moliftă. Vioara asta a avut, pe vremuri, și o teșchirea, dăruită lui Vodă de neguțătorul din Viena de la care o cumpărase. S-a pierdut teșchireaua, așa cum s-a pierdut amintirea multor lăutari de altădată. După câte îmi pot da seama, este o vioară fabricată în Tirol. Are tonul plin și adânc, ca acelea pe care le făcea Stainer și, mai târziu, ucenicii lui. S-ar putea vinde pentru franci buni, dacă n-ar fi relicvă de familie.

Băiatul vru să întrebe ce-i aceea „relicvă”, dar Dimitrie Dinicu își potrivi ochelarii în ramă de aur, ceru vioara și o examinează atent, întorcând-o pe amândouă fețele. Apoi, plimbându-și degetele pe cele două strune, scoase din ele o melodie visătoare și simplă. Grigoraș n-o auzise niciodată până atunci și, cu toate acestea, o cunoștea, fiindcă ecourile ei stăruiau în genunea propriei sale ființe. Avu impresia că totul se șterge în jur, că dintr-un val de ceață, foarte departe

de el și totuși chiar dintr-însul, melodia aceea îl ademenește, o dorește, devine una cu gândurile și cu simțirea lui. Și i se păru că străbunicul Costache, bunicul Angheluș, tatăl Ionică, unchiul Mitică seamănă cu vița-de-vie care se cațără de-a lungul unuia și aceluiași arac. Iar aracul acesta este puternica spiță a Diniceștilor, lăutari vestiți în mai multe țări, de la țărmurile Caspicii persane până în orașele sclipind de lumini ale Apusului, răsfățați de domni și boieri, iubiți de târgoveți, cinstiți de hangii, bodegari și de proprietarii turmelor de bivolițe din zăvoiul Colentinei, cei mai mari petrecăreți bucureșteni, primăvara și toamna, cu ocazia târgurilor de vite.

Maică-sa, care îl privea fără știrea lui, recunoscă într-însul, zărindu-i ochii strălucind de fericire în penumbra din salon, blestemul și binecuvântarea muzicii, moștenite în familia ei din tată în fiu și, uneori, din bunic în nepoți. Pe chipul ei palid, cu plete negre și cu buzele strânse, se înfripă un zâmbet drăgăstos, în timp ce inima i se topea de duioșie și mândrie.

Grigoraș, îmbujorat de bucurie și mut de visurile lui mărețe, nu-și mai lua privirile de la fața puțin buhăită și sleită a lui Dimitrie Dinicu, a cărei expresie familiară nu-l părăsi nici după plecarea lui.